

A felkelőparancsnok, aki ott sem volt? – egy 56-os forradalmár tragikus története

Batthyány Bálint nemesi származású volt, talán ezért próbálták Kádárék ráhúzni a forradalmárparancsnok szerepet. De mi az igazság?

2025. december 02. 21:53

Veszprémy László Bernát

A szakirodalom alapján leszögezhetjük, hogy az 1956-os forradalom idején az októberi harcok nem érintették a Vár területét. A fegyverszünet idején (október 30. – november 3.) körülbelül 50 fő önkéntes rendfenntartó, illetve műegyetemisták nemzetőrsége vetette be magát a Várba (elsősorban a Hess András tér 5. szám alá), hozzájuk csatlakozott Végvári Vazul, ekkor 27 éves ferences szerzetes.

A szovjet támadás során a területet a 128. gárda lövész hadosztály erői támadták, Nyikolaj A. Gorbunov ezredes vezetésével. A fiatal harcosok ugyan utasítást kaptak a megadásra, Végvári saját állítása szerint tartotta bennük a lelket, ellenállásra buzdította őket. Alkalmanként megtörtént, hogy Szabó János felkelőparancsnok („Szabó bácsi”) is a Várban éjszakázott, noha ő főleg a Széna téren tevékenykedett. Az I. kerületi kiegészítő

parancsnokságtól felküldött erők egy része a Dísz tér 3. sz. alatt, a Várgondnokság épületében rendezkedett be,

„állítólag Batthyány Bálinttal az élükön.

A két csoport felvette egymással a kapcsolatot, Végvári valószínűleg mind a kettő társaság felett diszponált. Ekkor már tüzeltek egymásra a szovjet erőkkel, a Várgondnokság épülete találatot is kapott. A Várban a valódi harcok 6-án kezdődtek meg. A felkelők többsége a Bécsi kapu térre vonult át. Itt bizonyos Magyar Ferenc vezette őket, helyettesével, Nagy Gézával – írja **Eörsi László**.

A felkelők felálltak a várfalakra gránátokkal és egyéb fegyverekkel, a nők benzines palackokat töltöttek. A cél az volt, hogy ellenséges erőket ne engedjenek fel a várba – a Végvári által kitalált jelszó a „fakanál” volt, aki ezt nem tudta, ellenségnek számított. Barikádokat építettek, a felkelők az Ostrom utcát felocsolták olajjal. Ennek ellenére a szovjet harckocsik feljutottak, és löni kezdték a barikádokat.

A források körülbelül negyven felkelőt és hat-hét szovjet harckocsit említenek. A harcokban találatot kapott az Országos Levéltár és Hadtörténeti Múzeum is. Voltak halottak mind a két oldalon, a pontos számok nem tűnnek meghatározhatónak.

Egy szovjet jelentés szerint egy szakaszparancsnok a Bécsi kapunál esett el, míg bizonyos Czérna Zoltán a Bástya sétányon kapott halálos lövést. Végvári végül kiadta az evakuálásról szóló parancsot. Az itt említetteken kívül még több 56-os harcos neve ismert a Várból (Kerek Mátyás, Hüll László, Vajgel Sándor, Vargyai József, Viszme Imre). Magyar és Végvári emigráltak, míg Batthyányval és Naggyal szemben büntetőeljárás indult.

1959 októberében nyomozást rendeltek el „a Széna téri ellenforradalmárok bűncselekményei” kapcsán, és „ennek során felderítettünk különböző olyan, ez idáig felelősségre nem volt személyeket, akik szovjet páncélkocsikat lőttek ki, a budai Várban és a Széna tér környékén tüzeltek a szovjet egységekre”.

„Így rendelték el Batthyány Bálint előzetes letartóztatását 1960. január 4-én.

Batthyány 1916. február 8-án született Budapesten, anyja Károlyi Zsuzsanna volt, apja Batthyány Gyula. Az iratok szerint „grófi származású” volt, ami nem teljesen adta vissza a tényt, hogy apja ágán az egyik legnevesebb magyar nemesi családból, édesanyja ágán pedig az ország egyik leggazdagabb nemesi famíliájából származott. Foglalkozása „jelenleg segédmunkás”, lakcíme ekkor a XIII. kerületi Visegrádi u. 17. sz. volt, de ez a jelek szerint gyakran változott.

Előéletét tekintve: reálgymnáziumi érettségét tett, 1938-ban katonaként részt vett a Felvidék visszafoglalásában. 1941 és '42 között a Külkereskedelmi Hivatal római kirendeltségénél dolgozott, 1944-ben hadnagyi rendfokozatban a frontra küldték légvédelmi tüzérként. 1945-ben szovjet hadifogságba került, 1948-ban tért haza. A

letartóztatás indoklása szerint „nevezett egyik szervezője volt a budai Várban a fegyveres ellenforradalmároknak és általuk a szovjet csapatok ellen folytatott fegyveres harcoknak”.

A letartóztatás ellen Batthyány panasszal élt, amit Rákos Ferenc főosztályvezető a Legfőbb Ügyészségről „mint alaptalant” elutasított.

Ekkor házkutatást is tartottak nála, és inkrimináló anyagként lefoglaltak „egy köteg külföldi /nyugati/ levelet”, továbbá „egy db. születésű okirat kivonatot nevezettről, amely tanúsítja nevezett grófi származását”.

Érdeemes idézni, hogy szüleinek 1914-es házassági anyagkönyvi kivonata szerint a két tanú ifj. gróf Andrassy Gyula és gróf Festetics Pál voltak – ismét egy szociológiai adalék az ügyhöz, melyet végig belengett egyfajta erős arisztokrata-ellenes prekonceptió. A BM II/8. osztály eleve ezzel kérte 1959 decemberében a letartóztatás engedélyezését: „Galambos ezr. elvt! Kérem engedélyezni a »gróf úr« őrizetbe vételét.”

Batthyány első vallomásában arról beszélt, hogy sosem volt felkelőparancsnok, a forradalom alatt végig a XI. ker. Bartók Béla út 64. sz. alatt tartózkodott, és bár látta a tömeget, sosem csatlakozott hozzájuk. Kizárólag élelemért és vízért hagyta el a lakását, rövid időre. Bár egy ismerőse invitálta, hogy csatlakozzon a harcokhoz, de ő nemet mondott, ami miatt még meg is dorgálták: „Ő azt mondta, mi lenne, ha mindenki így gondolkodna, mint én.” Mint hozzátette,

„ellenforradalmi tevékenységet sem a lakókörnyezetben, sem máshol nem fejtettem ki”.

A fenti vallomás rámutat az egész ügy problémájára, mely a történész is kihívás elé állítja: bár voltak arra utaló nyomok, hogy Batthyány járhatott a Várban a forradalom alatt, maga a terhelt végig tagadott, és a tanúk is többször meginogtak az eljárás során. Így tehát nem zárható ki teljességgel, hogy legalább részben egy koncepció vagy koholt perrel állunk szemben. Amennyiben viszont hitelt adunk a vádaknak, akkor ironikus módon pont, hogy Batthyány tevékenysége megítélésének pozitívabb szempontjait erősítjük. Itt nem óhajtunk döntést hozni a kérdésben, pusztán rögzítjük, hogy az állítólagos felkelőparancsnok „hős” végig tagadta saját „hósi” mivoltát.

A nyomozás során több tanút hoztak arra, hogy Batthyányt „többször láttam a Bécsi kapu környékén felállított embereket ellenőrizni”,

„a Várgondnokságon ismételttem láttam, itt a fegyveresek »főnöknek« nevezték”.

Továbbá „Batthyány Bálint [...] vezetője volt 1956. november 4-6-ig a Dísz tér 3. sz. alatt székelő fegyveres ellenforradalmároknak”. Állítólag arra utasított, hogy „ha jönnek a tankok, a kézigránátokat és benzines palackokat rájuk kell dobni”. A terhelt erre annyit reagált, hogy „az idézett tanúk nyilván összetévesztenek engemet mással”. Batthyányt szembesítették a tanúkkal, de ez sem vezetett eredményre.

Fontos momentum volt, hogy a megadott akkori címéről vallomásokat szereztek be, miszerint nemcsak egy órára járt el a forradalom napjaiban, hanem néha egész napra, sőt időnként máshol is aludt:

„Tekintve, hogy Ön egy időben, például éjszaka nem lehet két különböző helyen, ugyanakkor nincs Önnel összetéveszthető ikertestvére, tegyen vallomást arról, milyen előzmények után tett Önnek ez a két jó ismerőse ilyen vallomást?”

Batthyány tagadásának megtörése érdekében cellaügynököt állítottak rá.

Az ügynök jelentése szerint Batthyány megérdeklődte tőle, vajon mi történik vele, ha végig tagadásban marad – ismét egy jel arra, hogy talán valami szerepe mégiscsak volt a forradalomban. A terhelt viszont arra jutott végül, hogy ügye reménytelen, mert arisztokrataként úgyis le akarnak vele számolni.

Batthyány valamelyest megőrizhette humorát, mert egy ponton hivatalos javaslatot tett arra, hogy *„nyomozzák ki és állapítsák meg annak az okát, hogy miért hazudik az a számos tanú, akik az állítják, hogy mint fegyveres ellenforradalmárt láttak”*. A javaslatot természetesen elutasították, azzal az indoklással, hogy a tanúk nem ismerik egymást és nem haragosai a terheltnek – noha ez nyilván nem zárta ki, hogy vallomásaikat manipulálják, például vádalkukkal. Fontos jelezni, hogy a fényképes felismerés szakaszában több tanú sem volt képes biztosan rámutatni Batthyány fényképére.

A vádiratot végül 1960. január 25-én adták be, perét márciusban tartották meg a Budapesti Fővárosi Bíróságon, ahol a hírhedten keménykezű Tutsek Guztáv elnökölt. 1960. augusztus 24-én született meg a jogerős ítélet, mely szerint 9 hónap börtönt kapott, az előzetes letartóztatást január 5-től számolták be.

Bár így relatíve hamar szabadulhatott, 1962 decemberében súlyos vasúti balesetet szenvedett: a vonat mind a két lábát levágta, és a „sosem volt forradalmárparancsnok” néhány napnyi szenvedés után elhunyt.

Felhasznált források:

Molnár Péter cikke: <https://www.kieselbach.hu/hirek/a-szovjet-fogsagtol-az-avh-bortoneig>

Eörsi László tanulmánya:

https://library.hungaricana.hu/en/view/LeveltariKozlemenyek_87/?query=eörsi%20lászló%20levéltár%201956&pg=158&layout=s

Batthyány periratai: Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 3.1.9. V-146251.

Nyitókép: Úri utca a Lant utca felől a Kapisztrán tér felé nézve, balra a 64. számú ház 1956-ban. (Fortepan/ETH Zürich/Comet Photo AG/Jack Metzger)